

Förebyggande av arbetsskador inom lantbruket

- Utbildning av handledare inom "Säkert Bondförnuft"

Catharina Alwall Svennefelt, Wiveca Svennefelt, Peter Lundqvist

Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2013:3

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-87117-33-6

Alnarp 2013

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

LANDSKAP TRÄDGÅRD JORDBRUK

Rapportserie

Förebyggande av arbetsskador inom lantbruket

- Utbildning av handledare inom "Säkert Bondförnuft"

Catharina Alwall Svennefelt, Wiveca Svennefelt, Peter Lundqvist

Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2013:3

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-87117-33-6

Alnarp 2013

FÖRORD

Jord- och skogsbruket är Sveriges mest olycksdrabbade bransch. Varje år omkommer 10-15 personer på gårdar runt om i landet, flera av dem barn. Statistiken visar dessutom att tusentals personer skadas årligen. Säkert Bondförnuft är en riksomfattande satsning och målet är att genom information och utbildning åstadkomma en halvering av olycksfallen till år 2013.

Den 6 mars 2008 fattade regeringen beslut om ändringen i regleringsbrevet för budgetåret 2008 angående återföring av skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Beslutet innebar, att inom ramen för en tillfällig satsning under 2008 och 2009 skulle högst 10 Mkr av anslaget användas för att minska olycksfallen i lantbruket. Innebärande att 3 Mkr per år utbetalades till SLU för att utbilda rådgivare och 2 Mkr per år utbetalades till JTI för att stödja utbildningssatsningen. Användningen av medlen skulle enligt beslutet ske efter samråd med Lantbrukarnas Riksförbund.

Från och med halvårsskiftet 2009 finansierades projektet med EU-medel via Jordbruksverket för att genomföra verksamheten inom sektorn och då övertog också LRF ansvaret för Säkert Bondförnuft.

Föreliggande rapport omfattar satsningens inledande fas, där SLU haft huvudansvaret för utbildningen av de handledare som nu arbetar med att ändra attityder och beteenden hos lantbruksverksamma. Säkert Bondförnuft har senare genomfört fler utbildningar av handledare än de som redovisas i det följande.

Catharina Alwall Svennefelt har varit utbildningsansvarig och Peter Lundqvist har haft det övergripande ansvaret för SLU:s medverkan i satsningen Säkert Bondförnuft. Rapporten bygger delvis på det underlag som Wiveca Svennefelt bearbetat och sammanställt, som projektanställd vid SLU.

I den process som föregått utbildningen har många personer engagerat sig! Vi riktar ett stort tack till alla våra engagerade samarbetspartners: lantbrukare, lärare, föreläsare, konsulter, kursdeltagare, kollegor från LRF, JTI, Lantbrukets arbetsmiljökommitté (LAMK), SLU och alla andra!

Alnarp i januari 2013

Peter Lundqvist

Catharina Alwall Svennefelt

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
1 Bakgrund	5
1.1 Jordbruksverkets utredning	6
1.2 Uppdrag från Departementet	7
1.3 Ändring i Landsbygdsprogrammet	7
1.4 Organisation av utbildningsuppdraget	7
2 Genomförandeprocessen	9
2.1 LOTS-träffar med nyckelpersoner	9
2.2 Pedagogiskt upplägg	11
2.3.Rådgivningskoncept	13
2.4 Marknadsföring	14
2.5 Kurspärm – handledarmaterial	15
3 Utbildning av handledare	16
3.1 Handledarutbildningen	16
3.2 Genomförande	16
3.3 Kursutvärdering	17
3.4 Alternativet SLU-kurs	18
4 Diskussion	19
5 Referenser	20
Bilaga 1. Utbildning för handledare i Säkert Bondförnuft (Exempel på upplägg)	
Bilaga 2. Kursutvärderingar - handledarutbildning	

SAMMANFATTNING

De många arbetsolycksfallen inom lantbruket är ett stort problem för sektorn, med svåra konsekvenser för drabbade individer och företag, men medför också stora kostnader för samhället. Regeringens satsning på att förebygga olycksfall inom lantbruket genom medel från EU:s landsbygdsprogram under en 5-årsperiod var en unik företeelse – aldrig förr har det funnits möjlighet att göra en så stor och samlad insats mot lantbrukets olycksfall.

Uppdraget från Regeringen innebar att Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) fick huvudansvaret för utbildningen av handledare och att Institutet för jordbruks- och miljöteknik (JTI) fick i uppdrag att stödja utbildningen. Utbildningen skulle planeras och genomföras i samråd med Lantbrukarnas riksförbund (LRF).

En projektgrupp för satsningen tillsattes med representanter från LRF, JTI och SLU för att planera och genomföra satsningen som fick namnet ”Säkert Bondförnuft” – för att betona att stor del av lösningen ligger i lantbrukarens eget huvud gällande attityder och kunskaper.

En omfattande process genomfördes för att utveckla såväl konceptet för utbildningen av handledare och för att finna rätt upplägg av hur handledningen skulle genomföras i mötet med lantbrukarna, deras familjer och anställda.

Det koncept som utarbetades för arbetsmiljöhandledning resulterade i tre former av aktiviteter: a) kursen ”Tre Träffar till Säkert Bondförnuft”, b) Individuellt gårdsbesök av handledare samt c) Gårdsvandringar (större allmän informationsaktivitet).

Utbildningen av handledarna baserades på metoden och pedagogiken *Framtidsverkstad*, vilken identifierades som ett lämpligt sätt att utveckla deltagarens egna förmågor och kreativitet för att vidare skapa former för att förmedla kunskaper till lantbrukare. Närmare 150 handledare utbildades i den första fasen under fem kursomgångar som vardera bestod av tre kurstillfällen. Vid varje kurstillfälle fick deltagarna besvara enkla kursvärderingar, vars resultat användes för fortsatt kursutveckling.

Deltagare med grundläggande behörighet för högskolestudier hade också möjlighet att med vissa kompletteringar bli godkända på en poänggivande SLU-kurs i arbetsmiljöhandledning inom jordbruket.

1. BAKGRUND

Olyckstalen inom lantbrukssektorn i Sverige är två-tre gånger högre än byggsektorn och transportsektorn vilka är de sektorer som efter lantbruket är de mest olycksdrabbade. Trots att antalet lantbruksföretag minskar, minskar inte antalet dödsolyckor. Statistik från de nordiska länderna visade en mycket negativ bild av situationen. I Danmark dog 17 personer under 2006, vilket är mer än det dubbla i jämförelse med tidigare år. Sverige hade också en negativ utveckling, år 2006 omkom 4 vuxna och 3 barn inom jordbruket, till det ska läggas 4 dödsolyckor i samband med skogsarbete. I Norge inträffade 16 dödsolyckor under år 2005, också det en ökning i jämförelse med tidigare år. Det har tidigare varit en positiv utveckling i Finland med ett minskande antal dödsolyckor, men den positiva trenden bröts år 2005 med 11 dödsolyckor inom lantbruket (Jordbruksverket, 2007).

År 2004 inträffade ca 5000 olycksfall på jordbruksföretag och jordbruksföretag i kombination med skogsbruk (varav ca 74 % inom jordbruket och 18 % inom skogsbruket) enligt en studie från SLU i Alnarp. En jämförelse mellan denna undersökning och den arbetsskadestatistik som publicerades av Arbetsmiljöverket (2007), visade stora skillnader. Antalet anmälda arbetsolyckor år 2004 inom jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske var runt 400. Detta innebär att endast 8 % av de inträffade olycksfallen framkom i den officiella arbetsskadestatistiken (Pinzke och Lundqvist, 2007, 2011)

Ca 18 % av samtliga olycksfall inträffade på jordbruksföretag med skogsbruk under 2004

- De vanligaste olyckorna inom skogsbruket inträffade vid motormanuell avverkning, gallringsarbete speciellt vid fällning (t.ex. träffad av fallande träd) och kvistning (t.ex. olyckshändelse med motorsåg).
- Inom skogsvård inträffade flera olyckshändelser vid arbete med röjning.
- Flest olycksfall inom området energi inträffade i samband med vedklyvning (t.ex. klämskador i vedklyven) och vedkapning (t.ex. avkapade fingrar).

Enligt Arbetsmiljöverkets sammanställning varierade antalet arbetsrelaterade dödsolyckor i lantbruket i Sverige mellan 7 och 17 under perioden 2001-2007, tabell 1.

Tabell 1. Antal arbetsrelaterade dödsolyckor i lantbruket 2000-2007.

Källa: Arbetsmiljöverket, 2007

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Totalt
Jordbruk	8	8	4	2	7	6	8	43
Skogsbruk	7	3	10	5	2	11	2	40
Totalt	15	11	14	7	9	17	10	83

Antalet anmälda arbetsolycksfall hade en nedåtgående trend under tidsperioden 2002-2006, tabell 2.

Tabell 2. Antal anmälda arbetsolycksfall inom jord- och skogsbruk 2002-2006.

Källa: Arbetsmiljöverket, 2007.

	2002	2003	2004	2005	2006	Totalt
Jordbruk	501	391	321	364	298	1 875
Skogsbruk	155	130	113	173	128	699
Totalt	656	521	434	537	426	2 574

Av tabell 3 framgår att skador i lantbruksmiljöer drabbade kvinnor och män i alla åldrar. Det visas även att betydligt fler flickor (0-19 år) drabbas av skador i jämförelse med pojkarna. I förvärvsarbetande ålder är det två tredjedelar av skadorna som drabbade männen, klart i linje med andelen sysselsatta i den äldre populationen (65+) ses också tydligt att det är männen som drabbas. (Pinzke och Lundqvist, 2007, 2011)

Tabell 3. Antal skador på lantbruk under en 12-månaders period (2004/2005), omfattade alla former av aktiviteter (fritid och arbete). Källa: Räddningsverket, 2006.

Män				Kvinnor				Summa
0-19 år	20-64 år	65+	Totalt	0-19 år	20-64 år	65+	Totalt	
1386	6129	983	8498	2378	3844	263	6485	14983

Ur ett europeiskt perspektiv har Sverige fortfarande de säkraste och tryggaste arbetsplatserna, men i den rapport som Arbetsmiljöverket presenterade (2008) konstaterades det att dödsolyckorna blivit allt fler.

Trots att Sverige har en av världens bästa arbetsmiljöer och ett tydligt regelverk för att få trygga arbetsplatser är det fortfarande alldeles för många olyckor och det återstår en hel del att göra för att förbättra arbetsmiljön.

1.1 Jordbruksverkets utredning

Efter en rad debattartiklar i dags- och fackpress och en gemensam nordisk aktion 2006: Kuopio-deklarationen mot dödsolyckor i lantbruket (Jordbruksverket, 2007) tog regeringen ett beslut om att ge ett uppdrag till Jordbruksverket (2007-02-08) att identifiera möjliga åtgärder för att motverka olycksfall i lantbruket. Utredningen genomfördes av en arbetsgrupp med representanter från Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Arbetsmiljöverket, LRF samt SLU. Resultat redovisades i en rapport från Jordbruksverket (2007), där man bl. a visade att lantbrukets olyckor kostar det svenska samhället 2-3 miljarder kr per år. Det föreslogs en rad åtgärder, t ex gällande gårdsnära rådgivning för arbetsmiljöfrågor, etablerande av ett kunskapscentrum och att speciellt uppmärksamma utsatta grupper som barn och äldre i lantbruket.

Jordbruksverkets slutsatser i rapporten pekade på att en etablering av gårdsnära rådgivning för arbetsmiljöfrågor i lantbruket var den mest verkningfulla åtgärden för att minska olyckorna inom lantbruket.

1.2 Uppdrag från Departementet

I januari 2008 bjöd Jordbruksdepartementet in Institutet för jordbruks- och miljöteknik (JTI), Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) till överläggning om hur förslagen i Jordbruksverkets utredning skulle genomföras och vem eller vilka som skulle vara huvudmän för satsningen. Detta ledde i sin tur till en överenskommelse mellan JTI, LRF och SLU om att satsningen borde genomföras tillsammans. Förslag skickades till Jordbruksdepartementet den 1 februari 2008.

Den 6 mars 2008 fattade regeringen formellt beslut om ändring i regleringsbrevet för budgetåret 2008 angående återföring av skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Beslutet innebar, att inom ramen för en tillfällig satsning under 2008 och 2009 skulle högst 10 Mkr av anslaget användas för att minska olycksfallen i lantbruket. Detta innebar att 3 Mkr per år utbetalades till SLU för att utbilda rådgivare och 2 Mkr per år utbetalades till JTI för att stödja utbildningsatsningen. Användningen av medlen skulle enligt beslutet ske efter samråd med Lantbrukarnas Riksförbund. Outnyttjade medel skulle återbetalas till Jordbruksverket.

Den viktigaste målgruppen för satsningen var de lantbruksföretag som vanligen inte nås av annan arbetsmiljörådgivning, enligt de direktiv som gavs. I Jordbruksverkets utredning uppskattades denna målgrupp till ca 69 000 varav majoriteten var små och medelstora familjeföretag utan permanent anställda. I ett längre perspektiv borde alla företag inom den gröna näringen omfattas av projektets insatser. Enligt uppdraget skulle rådgivningen omfatta alla på gården; barn, vuxna och de äldre.

1.3 Ändring i Landsbygdsprogrammet

Övervakningskommittén för det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013 beslutade vid ett sammanträde den 5 maj 2008 om en programändring för överlämnande till kommissionen. Ändringen innebar att arbetsmiljöfrågorna tydligare skulle lyftas fram som ett prioriterat område och att rådgivning i syfte att minska riskerna för olyckfall i lantbruket därigenom skulle kunde bedrivas inom ramen för programmet.

- Medel från landsbygdsprogrammet var helt avgörande för att den av regeringen önskade rådgivningen kom igång.
- Medel från landsbygdsprogrammet var också nödvändigt för att säkerställa att en samordnade och stödjande funktion för rådgivningen kunde skapas.

1.4 Organisation av utbildningsuppdraget

Inom projektet fanns ett fokus på att bygga upp en landsomfattande, målanpassad och målinriktad gårdsrådgivning i enlighet med regeringens intentioner.

Rådgivningen skulle bygga på frivillighet och lanseras som ett erbjudande till företagen i den gröna sektorn. Först då förutspåddes möjligheten att nå ut på bredden och få kontakt med den stora gruppen lantbrukare.

Nackdelen med gårdsrådgivningen var att den var kostsam och att den hade sin begränsning i hur många företag som praktiskt kunde nås av rådgivningen under en viss period. För att nå effektivitet och tydliga resultat borde gårdsrådgivningen kompletteras med alternativa rådgivningsformer.

2. GENOMFÖRANDEPROCESSEN

En samordningsfunktion krävdes för att få arbetet att flyta smidigt och att rätt prioriteringar gjordes. Redan i ett initialt skede bildades ett antal olika kommittéer med lämpliga nyckelpersoner som ansågs viktiga för projektets upplägg och genomförande.

Inom samordningsfunktionen ingick i att tillsätta en styrgrupp, projektgrupp och ett antal olika arbetsgrupper.

Styrgruppen bestod initialt av följande personer: Johan Kullander, Länsförsäkringar; Roland Sten, Jordbruksverket; Christel Benfalk, Länsstyrelsen; Peter Lundqvist, SLU Lennart Nilsson, JTI (ordförande), Anders Danielson, LRF samt Annika Nygård, LRF Styrgruppen hade ett löpande ansvar att följa upp och svara för att projektet drevs på ett sådant sätt att inriktning och projektmål uppfylldes.

En **projektgrupp** utsågs för planering och genomförande av verksamheten och bestod initialt av: Anders Danielson, LRF (projektledare); Catharina Alwall Svennefelt, SLU (utbildningsansvarig); Peter Lundqvist, SLU; Niklas Adolfsson, JTI och Ulrika Wahlberg, JTI (kommunikatör). Projektgruppen hade under 2008 elva fysiska möten och tio telefonmöten.

Lantbrukets arbetsmiljökommitté (LAMK, ett nätverk för branschens arbetsmiljöfrågor) nyttjades som en viktig **referensgrupp** kompletterad med rådgivare och lantbrukare.

En **utbildningsgrupp** tillsattes för att tillsammans med projektgruppen och med bidrag från bland annat Lots-träffar ta fram förslag på handledarutbildning inom uppdraget. Ett utbildningskoncept togs fram under ledning av Catharina Alwall Svennefelt i samråd med: Ola Feltwall, Anticimex; Margareta Stigson, SLU Skara; Lena Johnsson, SLU/LRF; Göran Persson, Sveland Försäkringar; Torsten Ivarsson, Arbetsmiljöutvecklare, SLA/LRF; Per Hansson, Landshypotek; Magnus Ljung, SLU Skara och Eva Brooms, Framtidsverkstäder AB.

Rådgivningsgruppen som hade till uppgift att ta fram olika rådgivningskoncept leddes av Anders Danielson och bestod av följande personer: Ann Beth Antonsson, IVL; Lennart Bergius (arbetsmiljöutvecklare); Gösta Friberg (arbetsmiljöutvecklare) och Annika Sällvik (rådgivare)

2.1. LOTS- träffar med nyckelpersoner

För att ta del av olika nyckelpersoners erfarenheter och uppfattningar om hur man på bästa sätt kan motverka olyckorna inom lantbruket genomfördes ett flertal referensgruppsmöten, bl.a. två större Lots-träffar med lantbrukare och rådgivare.

Lots är en strukturerad process för visions- och värderingsstyrd utveckling av affärer, verksamhet och projekt. Processen leddes av Mats Ryding från Humanus utbildning.

Deltagarna i Gruppen lantbrukare med olika produktionsgrenar plockades slumpmässigt ut med hjälp av LRFs regioner. Lantbrukarna fick ett brev om bakgrunden till satsningen och uppringdes sedan av projektgruppen. En förändring av attityder och beteenden var viktigast i arbetet med att motverka olycksfall i lantbruket, enligt lantbrukargruppen.

Frågor som projektet önskade svar på var bl.a.:

- Hur skall vi få rådgivningen till att bli något man vill ha?
- Vilka drivkrafter finns för bonden och för rådgivaren
- Hur kan vi få lantbrukarna att bli ambassadörer?
- Vilka kan bli rådgivare?
- Vilken utbildning har rådgivarna behov av?
- Hur skall utbildningen läggas upp?
- Hur skall rådgivningen läggas upp?
- Vad är viktigt att ha med i det fortsatta arbetet?

Framförallt förordade deltagarna studiecirkel som ett sätt att diskutera attityder och höja kunskaperna om risker och faror i lantbruket. Kampanjer i lantbrukstidningar, regelbundna besök på gårdarna bedömdes också som produktivt. Viktigt var att involvera lantbrukaren i sitt eget problem och se möjligheterna i vad han eller hon själv kunde bidra med. Det är ju lantbrukaren själv som är ”experten” på sin gård!

Deltagarna var också eniga om att det handlade om att ta fram handledare som skulle verka och arbeta som inspiratörer och hjälpa lantbrukaren till ökad insikt och minskad hemmablindhet, utan att ge pekpinnar eller peka på färdiga lösningar.

Under Lots-träffen framkom det att många av lantbrukarna själva såg möjligheter att medverka på olika sätt i den fortsatta satsningen.

Gruppen rådgivare som projektgruppen bjöd in till ett Lots-seminarium representerades av: Husdjursföreningar, Mejeriföreningar, Husdjursrådgivare, Taurus-nötköttsrådgivare, Lantmännen, Länsstyrelserna, SLA, Arbetsmiljöverkets inspektörer, Arbetsmiljöutvecklare, Kommunals regionala skyddsombud, Hushållningssällskapets rådgivare, LRF Konsult, tillförselansvariga i slakten, Djurhälsovården m.fl.

Dagen genomfördes i princip på samma sätt som med lantbrukarna. Det som rådgivarna kom fram till överensstämde i stor utsträckning med det som lantbrukargruppen föreslagit. Rådgivarna var eniga om att det handlade om att involvera företagaren, inte använda pekpinnar och att ta fram relevant och bra informationsmaterial. Under mötet diskuterades även upplägget på satsningen. Viktigt var att allt skulle ha en gemensam grundtanke/nämndare från workshops/kurser till grupp- och gårdsbesök. Ett upplägg med främst handledare och inte rådgivare, förspråkades av denna grupp. Gruppen identifierade tre huvudsakliga aktiviteter som handledarna borde arbeta med: workshops, dvs. handledning av fokusgrupper förslagsvis i tre steg (i studiecirkelform). Individuell gårdsrådgivning genom handledning ute på gården samt grupprådgivning genom handledning i grupp t.ex. gårdsvandring.

2.2. Pedagogiskt upplägg

Utbildningsgruppen betonade att ett särskilt fokus borde ligga på pedagogiken vilket innebar att utbildningen skulle ske i en nära koppling mellan teori och praktik på ett sådant sätt att kursdeltagarens egna erfarenheter kunde tas tillvara och utvecklas. Genom att arbeta tillsammans med andra och med fallbeskrivningar samt praktiska moment kopplade till den omgivande verkligheten skulle nya kunskaper och erfarenheter skapas inom området.

Metoden och pedagogiken *Framtidsverkstad* identifierades som ett sätt att utveckla deltagarens egna förmågor och kreativitet för att vidare skapa former för att förmedla kunskaper till lantbrukare.

För att uppnå projektets mål var det arbetsgruppens uppgift att tillsammans med utbildningsansvarig utveckla en utbildning varvad med praktiska moment. Utbildningen skulle också fungera som en plattform för att arbeta med de handledaraktiviteter som utarbetats.

Arbetsgruppen föreslog att utbildningens innehåll skulle omfattas av följande teman:

Pedagogik, attityder, motivation, riskperception (olika grupper hade olika risker, därför var det viktigt att utgå från vilken grupp målgruppen för handledningen/rådgivningen tillhör)

Konkreta verktyg:

- Systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM), riskanalys, kostnads- och effektanalys,
- Föreläsningar kring olika typer av olyckor (maskiner, djur, fall etc.), fysiska och psykosociala faktorer i lantbruket, riskgrupper (vuxna, barn, äldre)
- Problembaserat lärande utifrån verkliga case.

Omfattningen av utbildningen bedömdes som rimligt att avklaras på 3 - 4 utbildningsdagar exklusive praktikperiod.

Den bärande pedagogiska metod som föreslogs i utbildningssammanhanget var den s.k. ”*Framtidsverkstad*” (Denvall & Salonen, 2000) En metod där deltagarna utifrån sina villkor, möjligheter och engagemang skapar sina idéer, planer och åtgärdsprogram. Genom framtidsverkstaden förväntades kursdeltagaren identifiera och utveckla sina egna och andras förmågor och kreativitet för att skapa former för att förmedla kunskaper till lantbrukare, men också för att ta tillvara den kunskap som lantbrukaren själv hade. Syftet med metodiken var att som kursdeltagare lära sig handleda enskilda och grupper av företagare till en bra arbetsmiljö.

Deltagarna förväntades vara ”experterna” och framtidsverkstadens ledare hade till uppgift att hålla i strukturen som skulle underlätta för gruppen att dels inventera de svårigheter, hinder, problem och farhågor som fanns vid tillfället och dels forma gemensamma visioner och mål.

Utifrån detta skulle gruppen ta fram konkreta handlings- eller idéplaner för det framtida arbetet.

Utgångspunkten kunde t ex vara en frågeställning: ”*Hur handleder vi lantbrukare så att de blir motiverade att identifiera och åtgärda risker på sin gård?*”.

Utifrån frågeställningen kunde arbetet ske i tre faser:

- Kritik- eller problemfasen – där man inventerar, hinder, risker och svårigheter.
- Visionsfasen, där man formar en vision och identifierar sitt önskescenario kring temat, t ex *Hur skulle vår verksamhet se ut om inga begränsningar fanns?*
- Förankringsfasen, där man utgår från den kritik och de visioner, sällar fram tänkbara uppslag och konstruerar en handlingsplan för framtiden.

Kritikfasen inledde själva verkstaden och var en gemensam probleminventering kring det tema som verkstaden handlade om. Denna skedde i form av en brainstorming. Exempel på en fråga kunde vara: ”*Vilka olycksfallsrisker finns i den egna arbetsmiljön?*”

Efter att deltagarna - utifrån sina egna erfarenheter, identifierat vilka svårigheter som fanns och som man behövde hitta en lösning på kastade man sig över visioner eller önskescenarier. Precis som i kritikfasen användes metoder som brainstorming och grupparbete för att detta skulle bli möjligt. Exempel på en fråga kunde vara ”*Hur ser det ut på en gård där inga risker finns?*”.

Deltagarna fick därefter identifiera några olika områden, som de ansåg vara viktiga att konkret arbeta vidare med och titta på vad som skulle kunna göras. Utifrån eget intresse valde deltagarna något av områdena och hade sedan tid att börja formulera mycket konkreta strategier och idéer. Frågorna kring detta var:

- Vad kan göras?
- Hur görs det?
- Vem/vilka kan vara till hjälp?
- När skulle detta kunna bli gjort?
- Vad krävs för att det ska vara möjligt?
- Vilket är det första steget att ta?

Arbetet fortsatte sedan på hemmaplan. Verkstaden ledde ofta till ringar på vattnet och satte igång processer som bearbetade de problem som man upplevt. Efter en tid var det dags för en uppföljning. Vid detta tillfälle gick man igenom:

- Vad har vi åstadkommit?
- Vad har inte hänt och varför?
- Vilka hinder har funnits kring att genomföra det vi önskade?
- Hur fortsätter vi arbeta med dessa frågor?

Metoden var vidare tänkt att handledarna själva skulle tillämpa i sitt arbete med lantbrukarna i kurskonceptet såväl som att förmedla ”*tänket*” vid det individuella gårdsbesöket – mottot var ”som man själv lär – lär man andra”!

2.3. Rådgivningskoncept

Rådgivningsgruppen förordade tre olika rådgivningskoncept, som lantbrukarna själva skulle välja mellan utifrån sitt individuella behov och övriga förutsättningar. De tre koncepten blev: a) individuella gårdsbesök, b) kursen *Tre träffar till Säkert Bondförnuft* och c) gårdsvandringar. Till koncepten skulle också speciellt framtagna checklistor, handlingsplaner och annat övrigt material tillhöra.

Syftet med aktiviteten *Tre träffar till Säkert Bondförnuft* var att medverka till en attitydförändring och ett nytt förhållningssätt till arbetsmiljöfrågor. Genom kursen i studiecirkelform skulle deltagarna lära sig att använda några enkla verktyg/mallar så att de själva sedan kunde göra en individuell handlingsplan och komma i gång med ett systematiskt arbetsmiljöarbete.

Första träffen skulle bygga på att genom gruppdiskussioner medvetandegöra deltagarna. Här skulle frågor kring attityder och beteenden tas upp. En genomgång av systematiskt arbetsmiljöarbete, olycksfallpsykologi, riskfyllda arbetsmoment och hur man själv skulle kunna arbeta med arbetsmiljön på sitt företag.

Andra träffen skulle fokusera på det enskilda gårdsbesöket alternativt en gemensam gårdsvandring hos någon av deltagarna i gruppen, med syftet att börja göra en säkerhetsplan för den egna gården.

Tredje träffen ägnades åt uppföljning och för att diskutera utifrån de enskilda deltagarnas erfarenheter och vad som framkommit på gårdsbesöken. Deltagarna skulle själva göra en individuell handlingsplan för att sedan komma igång med ett systematiskt arbetsmiljöarbete.

På detta sätt skulle konceptet följa en utarbetad handledning och vara ett kostnadseffektivt sätt att nå fler lantbrukare.

Genom att i mindre grupper (7-8 personer) diskutera sin egen arbetsmiljö och de risker man möter i sin vardag har visat sig vara ett effektivt sätt att öka förståelsen för arbetsmiljöfrågorna. Då kan man också lära sig att göra en riskanalys och skapa en handlingsplan för den egna gården.

Lantbrukarna skulle enligt konceptet med en kurs självständigt kunna hantera arbetsmiljön på ett systematiskt sätt inom sitt företag. Lantbrukarnas individuella kompetensbehov skulle också komma att identifieras för att efter utbildningen delta i praktiska och teoretiska utbildningar. Det skulle t ex gälla hantering av nötkreatur, motorsågsörkort, barnsäkerhet osv.

Det **Individuella gårdsbesöket** skulle genomföras av projektets handledare vars roll skulle bli att överbrygga ”hemmablindheten” och hjälpa till med att starta upp det systematiska arbetsmiljöarbetet. Syftet var att lantbrukaren genom det gårdsanpassade materialet själv regelbundet skulle kunna följa upp gårdens arbetsmiljö.

Det individuella gårdsbesöket gav mer tid att grundligare gå igenom den enskilda gårdens arbetsmiljö. Om man hade svårt att avsätta egen tid för att delta i kursen *Tre träffar till Säkert Bondförnuft* eller hade man ett specifikt arbetsmiljöproblem på gården, som man ville ha råd om passade det individuella gårdsbesöket bra.

Handledaren skulle kunna besöka lantbrukaren när det passade lantbrukaren som bäst. Tillsammans gick lantbrukaren såväl som övriga involverade på gården diskuterades säkerheten och skapandet av en handlingsplan, som hjälper lantbrukaren att komma till rätta med eventuella brister.

Handledarens roll var att ge stöd till lantbrukaren i hans/hennes arbete med att själv se över säkerheten. Lantbrukaren bestämde vilka problem man ville ta upp och vad de skulle titta närmare på.

Gårdsvandringar var ett koncept som i huvudsak skulle ses som en marknadsföringsaktivitet, men kunde även med rätt upplägg och pedagogik erbjuda ett första steg till den egna gårdens riskanalys.

Gårdsvandringarna var utformade för att genomföras i samverkan med i första hand Länsförsäkringar eller annat försäkringsbolag. Under ledning av handledarna i Säkert Bondförnuft skulle man titta på såväl brand- som personsäkerhet. De skulle också ta upp säkerhet i skogen, körning med fyrhjulingar, första hjälpen och andra aktuella ämnen. På gården kunde olika stationer som handlade om säkerhet byggas upp. Man skulle också kunna träffa andra organisationer som arbetar med säkerhet. Gårdsvandringarna var tänkt som en aktivitet för hela familjen.

2.4. Marknadsföring

Marknadsföring av satsningen var viktig. Projektgruppen enades sig om att knyta an sig en kommunikatör till projektet. En kommunikatör anställdes i projektet med placering på JTI i Uppsala. Parallellt diskuterades namnfrågan för projektet. Flera namn diskuterades. Inledningsvis förekom ”Motverka olycksfall i lantbruket” som mest. Efter en förankring i olika instanser bl a LRF media i olika arbetsmiljögrupper beslutades att döpa satsningen till ”Säkert Bondförnuft”.

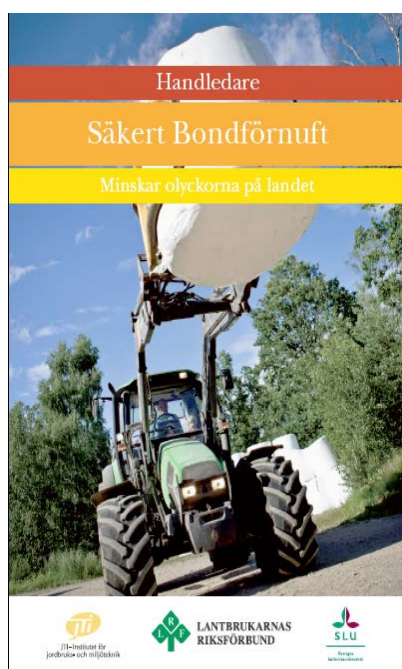
2.5. Kurspärm – handledarmaterial

Ett gemensamt utbildnings- och rådgivningsmaterial togs fram i form av en pärm. Pärmens kan betraktas som ett unikt handledarmaterial, i huvudsak framtaget av JTI.

Den första delen handlar om hur det är att vara handledare i *Säkert Bondförnuft*, hur utbildningen går till och vad den går ut på. Det handlar även om vad satsningen innebär, dess syfte, mål och process. Det står också om hur metodiken *Framtidsverkstaden* fungerar och hur den praktiskt tillämpas. Vidare finns i pärmen upplysningar om hur man lägger upp informationsmöten och kursgenomförandet av *Tre träffar till Säkert Bondförnuft*, samt information om det individuella gårdsbesöket och upplägg av gårdsvandringar.

Andra delen handlar mer om lantbrukets arbetsmiljöfrågor, t ex ett grundläggande underlag med statistik inom området och en beskrivning av de prioriterade områdena: maskiner, djur, byggnader och skog/ved. Information finns också om vanligaste formerna av olycksfall, varför och hur man kan förebygga åtgärder inom dessa områden. Man har också tagit upp vilka riskgrupper som är mest utsatta samt beskrivningar av de vanligaste fysikaliska och psykosociala arbetsmiljöfaktorerna såsom depressioner, stress och andra psykosociala skador samt belastningsskador. Målgruppens speciella problematik med barn och äldre som vistas och arbetar på gården finns också beaktat i materialet.

Den sista delen beskriver exempel på olika olycksfall som drabbat lantbrukare. Till stöd för handledarna har det utarbetats 15 fallbeskrivningar som beskriver faktiska olyckor med dess orsaker och konsekvenser. I bilagor finns dessutom ytterligare råd och broschyrer som handlar om hur man kan förebygga olycksfall och skapa säkrare arbetsmiljöer inom jord- och skogsbruk.

Figur 1. Framsidan på handledarnas kurspärm inom satsningen *Säkert Bondförnuft*.

3. UTBILDNING AV HANDEDARE

För att lantbrukarna skulle nå en ökad förståelse för arbetsmiljöfrågorna och vid behov ändra attityder krävdes det mer än vad man normalt förväntar sig av en rådgivare eller handledare. Detta innebar en profilering mot att i högre utsträckning verka som inspiratör och coach än att som traditionell rådgivare komma med färdiga lösningar. Nu skulle det bli fokus på lärande och kommunikation och utbildningen inriktades därför mot att utbilda handledare, som sedan skulle arbeta med de framtagna koncepten.

3.1 Handledarutbildningen

Kursdeltagarna var dels traditionella rådgivare från olika organisationer som t ex Hushållningssällskapet och LRF Konsult, dels var det verksamma lantbrukare, lärare på naturbruksgymnasier m fl. Intresset för satsningen och utbilden var stor och närmare 150 personer sökte sig till utbildningen. Majoriteten av dessa var män. Åldersfördelningen låg mellan 21 – 68 år där övervägande delen var 40 – 50 år. En fjärdedel av de sökande hade också förtroendeuppdrag inom LRF, Lantmännen, GRO, banker, Vuxenskolan osv.

3.2 Genomförande

Utbildningen av handledare för projektet Säkert Bondförnuft pågick under våren och hösten 2009. Första utbildningsperioden startades upp på Bjärsjölagård i Skåne i februari. Den sista och femte omgången avslutades på Bålsta konferensanläggning i mellanSverige i början av oktober. Sammanlagt utbildades ca 140 deltagare varav ca 35 deltagare per om gång, med undantag för ca 20 deltagare i Umeå, Norrland. Varje kursomgång bestod av totalt fyra dagar på kursgård inklusive en övernattnig (bilaga 1).

Utbildningens teoretiska delar varvades olika pedagogiska metoder. Grundläggande arbetsmiljökunskaper inom jordbruket förmedlas genom:

- Föreläsningar av riskbedömningar och systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM)
- Perspektiv på risker, tillbud och personskador presenterades.
- Casestudier, gårdsvandringar med övningsuppgifter samt inläsning av litteratur.
- Påverkansfaktorer såsom trötthet, ensamarbete och psykosociala faktorer presenterades
- Vikten av integration av säkerhetsarbetet i företagsledning, arbetsorganisation och kommunikation diskuterades.

Den deltagardrivna pedagogiska metoden *framtidswerkstad* tillämpades dels som kurskoncept samtidigt som deltagarna tränades i att själva tillämpa metodiken i sin framtida roll som handledare av enskilda och grupper av företagare och anställda för att identifiera risker och förebygga arbetsskador.

Första utbildningsdagen fokuserades på faktakunskaper kring arbetsmiljöarbete, perspektiv på risker och olycksfall samt gårdsvandring och diskussioner. Gårdsvandringar genomfördes på Bjärsjölagård i Skåne, Jälla Naturbruksgymnasium i Uppsala respektive Häljegård utanför

Umeå. Gårdsvandringar var ett led i utbildningen för att visa på de faktiska arbetsmiljöförhållanden som kan finnas på en gård. Den första utbildningsdagen avslutades med att kursdeltagarna fick en hemuppgift och som skulle presenteras vid nästa kurstillfälle d.v.s. två veckor senare. Hemuppgiften innebar att individuellt genomföra en intervju med en lantbrukarfamilj gällande risker och säkerhet i gårdsmiljö.

Den andra utbildningsdagen inleddes med föreläsningar kring lantbrukarens perspektiv på stress, ensamarbete, arbetsrutiner etc. Kursdeltagarna fick vid detta tillfälle också möjlighet att i storgrupp diskutera sina hemuppgifter. Resterande halvdag ägnades åt pedagogikkonceptet *Framtidsverkstaden* under ledning av Eva Broms, Framtidsverkstäder AB. Deltagarna diskuterade och utgick ifrån en frågeställning som de fann angelägen och viktig att hitta lösningar kring. Syftet var att deltagarna skulle få ökad medvetenhet och kunskap hur man får lantbrukarna att ändra attityd och förstå och inse sina egna problem. En lyckad framtidsverkstad sätter igång en utvecklingskedja som bygger på delaktighet och engagemang – idén var att kursdeltagarna därefter skulle applicera detta i sitt eget handledarbete längre fram tillsammans med lantbrukarna.

Efter övernattnings fortsatte **dag tre** med olika övningar och tillämpningar genom metodiken framtidsverkstaden. Deltagarna fick även gruppvis planera upplägget för de kommande praktikveckorna. Praktikperioden skulle genomföras gruppvis tillsammans med en grupp aktiva lantbrukare och samt genomföra av gårdsanalys/gårdsvandring. Syftet med denna praktik var att ges tillfälle att träna på handledarrollen.

Efter ett kursuppehåll på tre veckor då praktikuppgiften genomfördes, inleddes en **fjärde och sista utbildningsdag** med en ny vända av framtidsverkstad där deltagarna nu fick redogöra för genomförandet av praktiken såväl som ytterligare metodkunskaper kring metodiken framtidsverkstad.

3.3 Kursutvärdering

Efter varje kursdag ombads deltagarna att fylla i ett formulär där de ombads att besvara ett antal frågor som rörde t ex. organisation och upplägg av kursdagen, om man fått tillräckligt med förhandsinformation inför kursstarten, hur man upplevt och tagit till sig föreläsningar. Andra frågor berörde metodik, praktikuppgifter och om kursen som helhet motsvarat deltagarnas förväntningar.

Kursvärderingarna gav överlag positiva omdömen och var ett bra stöd i den fortsatta utvecklingsprocessen av utbildningarna (bilaga 2).

Aktiviteternas värde och betydelse var viktig för kursupplägget skulle uppfattas så bra och relevant för kursdeltagarna som gick utbildningen i *Säkert Bondförnuft*. Ett viktigt mål för SLU som ansvarig för utbildningens utformning och pedagogik var att förbereda deltagarna inför sitt uppdrag som handledare i satsningen, med målet att halvera antalet olycksfall inom lantbruket fram till utgången av år 2013.

3.4 Alternativet SLU-kurs

Deltagare med grundläggande behörighet för högskolestudier som gick utbildningen till handledare i Säkert Bondförnuft hade också efter viss komplettering möjlighet att tillgodoräkna kursen som en 5-poängskurs vid SLU ” LB0049 Arbetsvetenskap, arbetsmiljöhandledning – jordbruk, 5 hp”.

4. DISKUSSION

Säkert Bondförnuft var en unik satsning när planeringsarbetet drog igång 2008. Det var första gången som Regeringen tog ett aktivt engagemang för att motverka arbetsrelaterade olycksfall inom lantbruket. Det var också unikt då satsningen omfattade en länge tidsperiod, först med en planerings- och utbildningsfas, och därefter en genomförandefas 2009-2013.

Upplägget av satsningens genomförande med SLU som ansvarig för utbildningen och LRF för handledningens praktiska organisation och genomförande samt med JTI som viktigt stöd upplevs som en lyckad lösning för möjligheten att genomföra ”Säkert Bondförnuft” från planeringsstadiet till verkliga förändringar ute i lantbruksföretagen

Satsningen var också en viktig del i den branschövergripande satsning som parallellt bedrivits av många aktörer inom lantbruket och som koordinerats inom ramarna för Lantbrukets arbetsmiljökommitté (LAMK); t ex Arbetsmiljöverkets satsning på branschtillsyn på 3000 gårdar, SLA:s satsning på arbetsmiljöutvecklare och Kommunals fortsatta satsning på regionala skyddsombud.

När det görs stora satsningar som ”Säkert Bondförnuft” är det viktigt att dokumentera utvecklingsprocessen av såväl handledningskoncept som utbildningen av handledarna, men också att utvärdera de faktiska resultaten. I denna rapport redovisas utvärderingar av genomförda handledarutbildningar, men i en tidigare rapport (Alwall Svennefelt et al, 2013) utvärderades lantbrukarnas uppfattning av Säkert Bondförnuft med ett positivt resultat. Satsningen upplevdes positivt och majoriteten av lantbrukarna hade faktiskt påbörjat aktivt arbetsmiljöarbete för att förebygga arbetsolycksfall på sina gårdar.

I dagsläget är det osäkert om och hur satsningen Säkert Bondförnuft kan fortsätta efter utgången av 2013. I en kunskapssammanställning från Arbetsmiljöverket om strategier för skadeprevention om lantbruket (Lundqvist, 2012), konstaterades att detta är en unik satsning – även ur internationellt perspektiv. Det noterades även att det är angeläget med fler utvärderingar av satsningen ”Säkert Bondförnuft” för att följa utvecklingen över tid. En förlängning av satsningen med t ex 5 år borde även öka sannolikheten för att det blir bestående positiva effekter vad gäller förekomsten av arbetsolycksfall inom lantbruket.

Föreliggande rapport visar på positiva faktorer inom satsningen, speciellt med fokus på pedagogik och utbildning av handledarna samt handledarnas praktiska arbetsmetoder i mötet med lantbrukarna. Genom metodiken Framtidsverkstad kunde handledarnas egna förmågor och kreativitet utvecklas, för att vidare skapa former för att förmedla kunskaper och nya förhållningssätt kring arbetsmiljöfrågor till lantbrukare.

5. REFERENSER

Alwall Svennefelt, C., Lundqvist, P., Svennefelt, W., Sunde Persson, K. & Pinzke, S. 2013. Förebyggande av arbetsskador inom lantbruket – ”Säkert Bondförnuft” ur ett lantbrukarperspektiv. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap. Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, Sveriges lantbruksuniversitet. Landskap trädgård jordbruk: rapportserie; 2013:1. Alnarp

Arbetsmiljöverket. 2007. Arbetsskador 2005. Arbetsmiljöstatistik Rapport 2007:2. Stockholm. http://www.av.se/dokument/statistik/officiell_stat/STAT2007_02.pdf

Arbetsmiljöverket. 2008. Analys av utveckling av dödsfall till följd av olyckor på arbetsplatser. Projekt rapport AIHÄ 2008/22164. Stockholm
http://www.av.se/dokument/Press/projektrapport_dodsolyckor_2008.pdf

Denvall, V & Salonen T, 2000: Att bryta vanans makt. Studentlitteratur.Lund.

Jordbruksverket. 2007. Motverka olycksfall i lantbruket. Rapport från Jordbruksverket och Skogsstyrelsen. Rapport RA07:8. Jönköping.
http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra07_8.pdf

Lundqvist, P. 2012. Ökad säkerhet inom jordbruket – interventioner och andra strategier. Kunskapsöversikt. Arbetsmiljöverket. Rapport 2012:15. Stockholm
http://www.av.se/dokument/aktuellt/kunskapsöversikt/RAP2012_15.pdf

Pinzke S. & Lundqvist P. 2007. Occupational Accidents in Swedish Agriculture. Agricultural Engineering Research, vol 13, 159-165

Pinzke, S. & Lundqvist, P, 2011. Arbetsolycksfall i jord- och skogsbruk 2004. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap. Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, Sveriges lantbruksuniversitet. Landskap trädgård jordbruk: rapportserie; 2011:44. Alnarp http://pub.epsilon.slu.se/8534/1/pinzke_et_al_120104.pdf

Räddningsverket. 2006. Bearbetad statistik från NCO Nationellt centrum för lärande av olycksfall. Karlstad.

Säkert Bondförnuft. 2013. Säkert Bondförnufts hemsida. <http://www.sakertbondfornuft.se/>

Bilaga1. Utbildning för handledare i Säkert Bondförnuft (Exempel på upplägg)

Utbildning för handledare i Säkert Bondförnuft

Program Umeå 12 maj – Dag 1

09.00 Samling och kaffe

09.30 Presentation projekt Säkert Bondförnuft

Bakgrund, syfte och mål med satsningen

Handledarutbildning 2009

Anders Danielson, projektledare

Catharina Alwall, utbildningsansvarig

10.35 Vad innebär arbetsmiljöarbete?

Varför genomföra riskbedömningar?

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Vilka krav ställer Arbetsmiljöverket?

Dag Björkqvist, Arbetsmiljöverket

Fruktpaus

Perspektiv på risker, tillbud och olycksfall

Styr värderingar hur vi uppfattar risker? Är risker en del av arbetet?

När, var och hur ska riskbedömningar genomföras?

Case diskuteras i grupper

Dag Björkqvist, Arbetsmiljöverket

Torsten Ivarsson, Human Miljö

12.30 Lunch

13.15 Gårdsvandring

Rollspel vid olika stationer

Dag Björkqvist, Arbetsmiljöverket

Torsten Ivarsson, Human Miljö

14.30 Göran Andersson berättar om livet före och efter olyckan

Göran Andersson, Bökestad

Kaffe

15.30 Diskussion

Återkoppling till gårdsvandring och case

Dag Björkqvist, Arbetsmiljöverket

Torsten Ivarsson, Human Miljö

Hemuppgift presenteras och delas ut

Hemuppgiften innebär att individuellt genomföra en intervju med en lantbrukarfamilj gällande risker och säkerhet i gårdsmiljön. Uppgiften ska vara genomförd och redovisad på mejl (peter.lundqvist@ltj.slu.se), senast den 25 maj.

Peter Lundqvist, SLU

16.30 Avslutning

Program Umeå 27 maj – Dag 2

09.15 Samling och kaffe

09.30 Perspektiv på lantbrukarens vardag

Hur man påverkas av stress,
om ensamarbete och trötthet
Att vara deprimerad – vanliga signaler
och om hur riskerna påverkas

Hur får man säkerhetsarbetet att bli
en integrerad del av arbetet?
– Om management, arbetsorganisation, rutiner och kommunikation

Case diskuteras i grupper

Peter Lundqvist, SLU
Gösta Friberg, Svalgården

Fruktpaus

11.50 Olycksfallsförebyggande arbete

Konsekvensen av ett olycksfall i arbetet presenteras och diskuteras
Lennart Salomonsson, Länsförsäkringar Västerbotten

12.30 Lunch

13.15 Framtidsverkstad

En deltagardriven pedagogisk metod
Presentation och genomförare
Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

Kaffe

Forts. Framtidsverkstad och forumspel

Presentation och genomförare
Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

18.30 Middag

20.00 Forts. forumspel

Presentation och genomförare
Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

Övernattning

Program Umeå 28 maj – Dag 3

08.00 Framtidsverkstad

En deltagardriven pedagogisk metod

Presentation och genomförare

Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

Kaffe

Forts. Framtidsverkstad

Presentation och genomförare

Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

12.00 Lunch

12.45 Forts. Framtidsverkstad

Presentation och genomförare

Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

Kaffe

14.40 Presentation och upplägg inför praktiskt genomförande av Tre steg till Säkert Bondförnuft med gårdsvandring

Planering av det fortsatta arbetet för kommande praktikveckor

Peter Lundqvist, SLU

Catharina Akwall, SLU

16.00 Avslutning

Program mellan 28 maj och 16 juni

Praktikveckor – genomförande av Tre steg till Säkert Bondförnuft med gårdsvandring

Under praktikveckorna kommer ni att gruppvis genomföra aktiviteten

Tre steg till Säkert Bondförnuft med gårdsvandring tillsammans med en grupp lantbrukare.

Beräknad tidsåtgång ca. 8-10 timmar på valfri tidpunkt dag/kväll.

Program Umeå 16 juni – Dag 4

09.15 Samling och kaffe

09.30 Framtidsverkstad

En deltagardriven pedagogisk metod

Presentation och genomförare

Eva Broms, Framtidsverkstäder AB

12.15 Lunch

13.00 Effektiv idéförsäljning

Inspirationsföreläsning av

Barbro Fällman, Retorikcentrum i Sverige AB

Förberedelser inför det fortsatta arbetet

Regionala planeringsmöten

Anders Danielson, projektledare

16.00 Avslutning

Anders Danielson, projektledare

Arbetsmiljöansvarig på LRF. Lantmästare, arbetat som rådgivare på Hushållningssällskapet och som potatis-konsulent, regionchef för Lantbrukets Avbyttjänst, länsombudsman och regionchef för LRF. Är sedan 1 april 2008 projektledare på 60 % för Säkert Bondförfuoft och delar det uppdraget med att vara ansvarig för LRF:s Omsorgsgrupper och ansvaret för arbetsmiljöfrågorna på LRF.

Kontakt:

Anders Danielson
Box 7033
750 07 Uppsala
08-787 51 85, 070-622 20 87
anders.danielson@lrf.se

– Jag brinner för arbetsmiljö och säkerhetsfrågorna och känner nu att vi har ett gyllene tillfälle att få till ett trendbrott när det gäller olyckorna på landet. Med den gemensamma satsning som nu görs av näringen, organisationer och myndigheterna med Säkert Bondförfuoft i spetsen kan vi äntligen få olyckskurvorna att vända.

Catharina Alwall, utbildningsansvarig

Utbildningsansvarig i satsningen Säkert Bondförfuoft. Universitetsadjunkt och doktrand i ledarskap och lärande vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Tidigare verksam som lantbrukare med integrerad grisproduktion. Idag förtroendeuppdrag bla inom LRF och LF.

– Verkligt samarbete börjar inom individen. Säkert Bondförfuofts fem nyckelord är samarbete, öppenhet,

Kontakt:

Catharina Alwall
Box 88, Slottsvägen 5
230 53 Alnarp
040-41 54 98, 0705-41 54 05
Catharina.alwall@ltj.slu.se

personligt ansvar samt självkänedom och förståelse av andra. Det femte nyckelordet handlar om problemlösning. Satsningen Säkert Bondförfuoft är ett svårt uppdrag men genom ett förtroendefullt samarbete är jag övertygad om att vi kan bygga långsiktiga relationer och nå framgång när det gäller uppdraget att halvera antalet olycksfall i lantbruket fram till 2013.

Göran Andersson, lantbrukare, föreläsare

– Jag bor utanför Linköping i Vårdsberg med sambo och två barn, 17 och 20 år. Tillsammans med fem andra lantbrukare driver jag växtodlingen i ett gemen-

Kontakt:

Göran Andersson
Bökestad 4
585 92 Linköping
070-4564507
bokestad@telia.com

samt driftsbolag på 1000 ha. Jag arbetar under hälften av min tid i driftsbolaget. Övrig tid arbetar jag i egen skog.

Dag Björkqvist, arbetsmiljöinspektör, föreläsare jord och skog

Kontakt:

Dag Björkqvist
Västra Esplanaden 9 A
352 31 Växjö
0480-456683, 070-5689522
dag.bjorkqvist@av.se

– Jag har arbetat med arbetsmiljöfrågor i 29 år på Arbetsmiljöverket och Yrkesinspektionen. Innan dess som inspektör och Lantmästare. Det jag är stolt över

är att jag är född på en gård, uppvuxen på en gård, arbetat på en gård och att jag är lantbrukarson och Gotlänning. Ser fram emot Er arbetsmiljökollegor!

Torsten Ivarsson, arbetsmiljöutvecklare, föreläsare

Kontakt:

Torsten Ivarsson
Idehult
370 30 Rödeby
0455- 36 20 70
torsten.ivarsson@telia.com

Lantmästare och skyddsingenjör. Har arbetat med arbetsmiljöfrågor i 20 år och Lantbrukshälsan i 10 år, samt ca 10 år som egen företagare.

Eva Broms, pedagog, föreläsare

– Min grundläggande tanke är att alla människor är experter på sina egna liv och omständigheter och att det finns massor av lust, kunskap och kompetens att ta tillvara hos var och en av oss. Om vi dessutom utbyter och delar med oss av våra olika erfarenheter och tankar så uppstår nya, spännande lösningar

och idéer. Jag arbetar med olika typer av strukturerade mötesmetoder som innebär dels att individer och grupper kan hitta och skapa kreativa lösningar men framförallt att omsätta dessa till konkreta planer. "Mycket snack och mycket verkstad!"

Kontakt:

Eva Broms
Framtidsverkstäder AB
Björkendalsvägen 1
240 12 Torna Hällestad
046-53 425, 0708-99 70 90
eva@framtidswerkstad.se

Peter Lundqvist, professor, föreläsare

Uppvuxen på lantbruk i södra Halland. Professor i arbetsvetenskap vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Bedriver utbildning och forskning inom arbetsmiljö med fokus på personskadeprevention och ledarskap. Är även chef för ett av Alnarps åtta områden: "Arbetsvetenskap, Ekonomi & Miljöpsykologi" med ett 30-tal medarbetare.

Kontakt:

Peter Lundqvist
Box 88, Slottsvägen 5
230 53 Alnarp
040-41 54 95, 0707-29 61 15
peter.lundqvist@ltj.slu.se

– Äntligen! Nu har jordbruket och hela sektorn en möjlighet att kraftsamla mot personskador och olycksfall. Satsningen Säkert Bondförnuft sänder tydliga signaler – det är attityder, kunskap och beteende som är i centrum för att nå målet att göra jordbruksföretaget till en säker arbetsplats och en trygg hemmiljö!

Gösta Friberg, arbetsmiljöutvecklare, föreläsare

56-åring som om två år lagt hälften av sitt yrkesliv på arbetsmiljö. Som allt annat i livet blev slumpen avgörande.

– Min granne på Ultuna i mitten av 70-talet blev plötsligt i akut behov av hjälp med att få färdigt en rapport om kemiska hälsorisker i lantbruket. Sen visade det sig behövas forskning och utredningar kring olycksfall och ergonomi och rätt som det var behövdes någon för undervisningen i detta nya universitetsämne. Och efter det behövde skyddsingenjörer med lantbruksinriktning utbildas i Skinnskattberg. Mitt i alltihop efterfrågades svar på vad

Kontakt:

Gösta Friberg
Svalgården
Kvinsgröta 214
280 65 Degerhamn
070 – 55 85 970
svalgarden.oland@telia.com

olycksfallen i jordbruket kostar den drabbade och samhället och så kom Lantbrukshälsan – speciellt den i södra Kalmar län (nära till fåglarna på Ottenby...). Från 1985 besökte jag nog 600 gårdar fram till 1990 då Arbetslivstjänster efterfrågade någon som ville jobba med arbetsrehabilitering av långtidssjuka, något som visade sig vara en näst intill omöjlig uppgift (ingen var egentligen intresserad av en nytänd och rehabiliterad långtidssjuk). Då fick fåglarna ta över fram till 2007, då LRF och SLA med ljus och lycka började söka efter gamla stofiler från Lantbrukshälsetiden som kunde fungera som arbetsmiljöutvecklare. Och där är vi nu.

Lennart Salomonsson, försäljningschef, Länsförsäkringar Västerbotten

– Min nuvarande huvudsyssla är bankrådgivare på lantbruk, det vill säga kreditgivning till jord- och skogsfastigheter (11 år). Tidigare var jag försäkringsrådgivare på LRF under en tioårsperiod, så jag har lite försäkringserfarenhet också...

Kontakt:

Lennart Salomonsson
Länsförsäkringar Västerbotten
Box 153
901 04 Umeå
090-10 91 33, 070-528 87 35
lennart.salomonsson@
vasterbotten.lansforsakringar.se

Barbro Fällman, föreläsare

Barbro grundade företaget Retorikcentrum i Sverige AB år 1995. Sedan dess har hon framgångsrikt arbetat med retorik och internationell kommunikation i Skandinavien och Europa.

Med sin pedagogiska bakgrund som metodiklektor och sina gedigna språkkunskaper skapar Barbro goda resultat i såväl små som stora grupper.

Barbro menar att den antika talekonsten, retoriken, ligger till grund för all effektiv kommunikation och ger med enkla medel konkreta tips på individuell utveckling.

Kontakt:

Retorikcentrum i Sverige AB
Boels väg 3
245 63 Hjärup
0705-882881
info@retorikcentrum.se

Ulrika Wahlberg, kommunikatör

Kontakt:

Ulrika Wahlberg
JTI - Institutet för jordbruks- och miljöteknik
Box 7033
750 07 Uppsala
018-30 33 25
ulrika.wahlberg@jti.se

– Jag arbetar som kommunikatör för Säkert Bondförnuft och ansvarar för att ta fram utbildningsmaterial, hemsida, annonser, powerpoint-presentationer, mässmaterial med mera. Till mig kan ni vända er om ni har behov av informationsmaterial eller vill ha hjälp med att lägga upp en plan för hur ni lokalt ska marknadsföra just era aktiviteter.

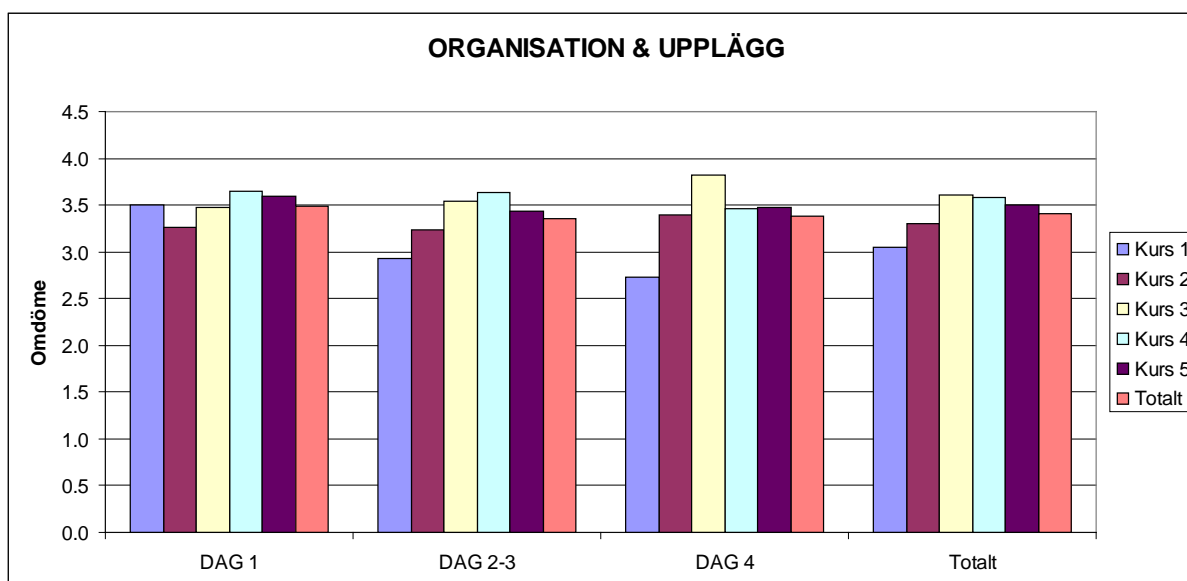
När hemsidan är igång efter sommaren kommer ni där att hitta stödmaterial och blanketter som är till nytta för er som handledare. Tills vidare publicerar jag powerpoint-presentationer och andra dokument på den tillfälliga kurshemsidan sakertbondfornuft.wordpress.com.

Bilaga 2. Kursutvärderingar - handledarutbildning

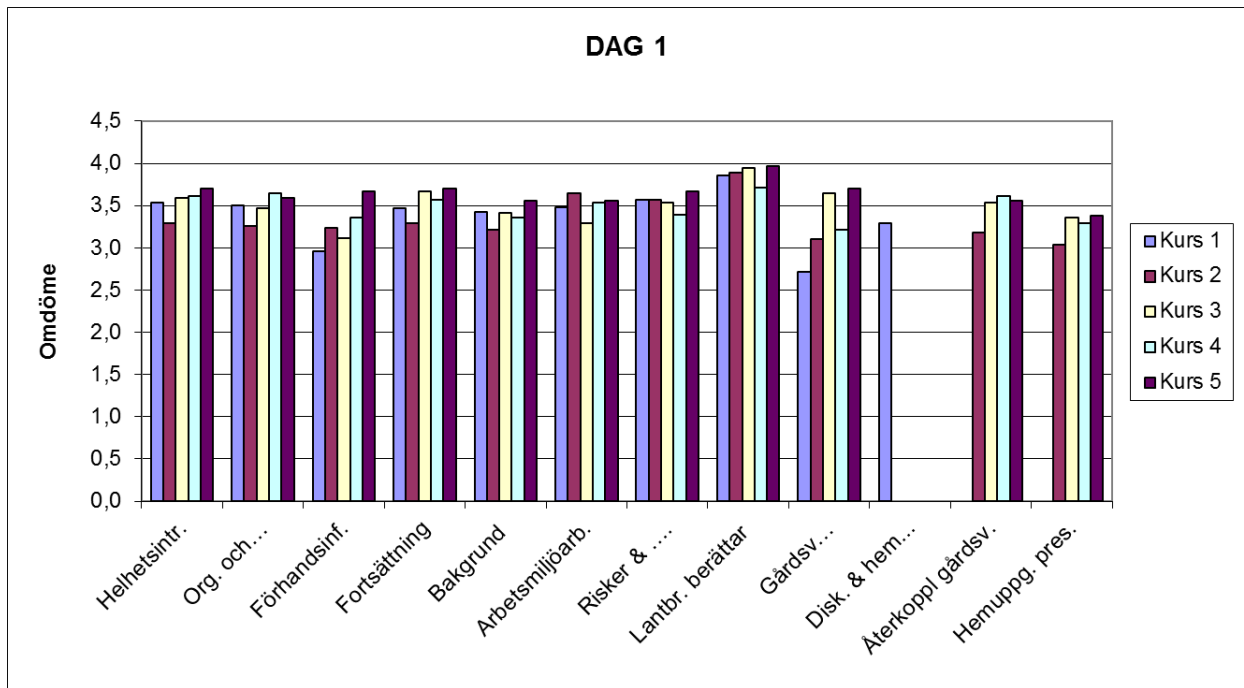
I det följande redovisas svarsfrekvens på kursens utvärderingsformulär, kursdeltagarnas omdöme om kursupplägg och organisation, kursdeltagarnas utvärderingsresultat för respektive utbildningstillfälle redovisat på dag 1, dag 2-3 samt dag 4 för de fem genomförda kursomgångarna, följt av samlade intryck gällande hela kursen.

	Kurs 1 (Skåne)	Kurs 2 (Uppsala)	Kurs 3 (Umeå)	Kurs 4 (Skåne)	Kurs 5 (Uppsala)	Totalt
Dag 1	82% (28)	100% (28)	89% (17)	81% (29)	75% (27)	84% (129)
Dag 2-3	79% (27)	75% (21)	68% (13)	83% (30)	78% (28)	79% (119)
Dag 4	88% (30)	68% (19)	58% (11)	67% (24)	75% (27)	72% (111)
Totalintryck	88% (30)	68% (19)	58% (11)	67% (24)	75% (27)	72% (111)
<i>Antal kursdeltagare</i>	<i>34</i>	<i>28</i>	<i>19</i>	<i>36</i>	<i>36</i>	<i>153</i>

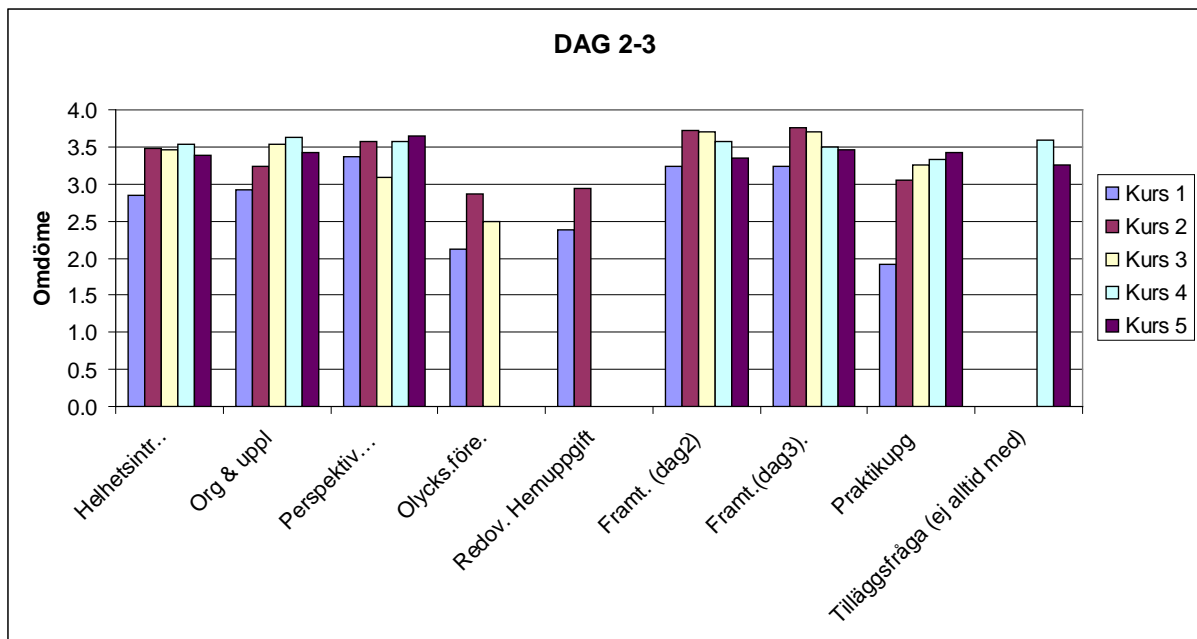
Tabell 1. Svarsfrekvens (%) på utvärderingsformulär baserat på antal svar och antal kursdeltagare)

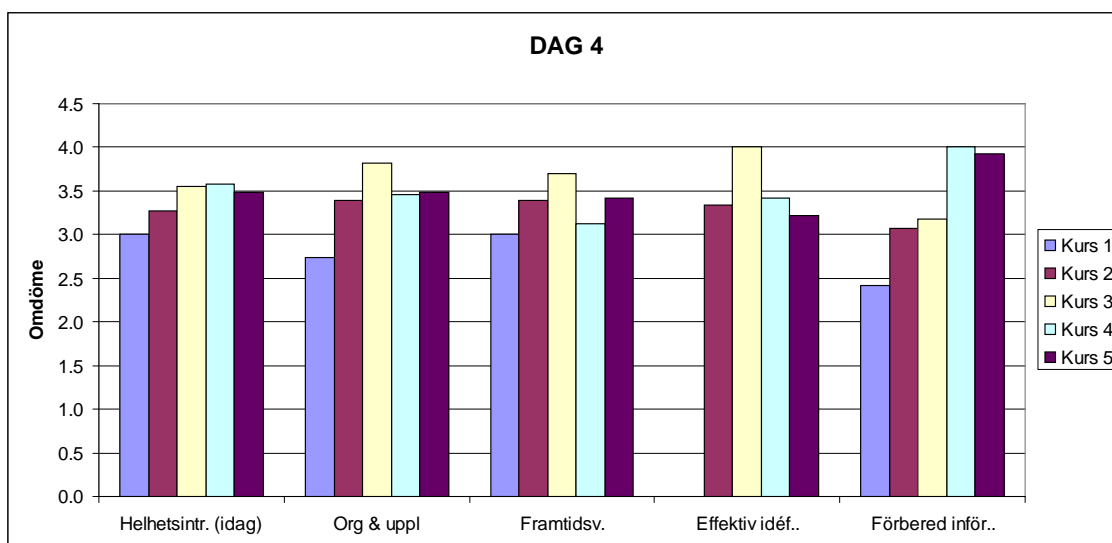
Figur 1. Kursdeltagarnas omdöme för organisation och upplägg av Säkert Bondförnufts handledarutbildningar. Resultaten baseras på medelvärden där bedömningskalan utgjort 1 – 4, där 1 stått för dåligt och 4 för utmärkt.

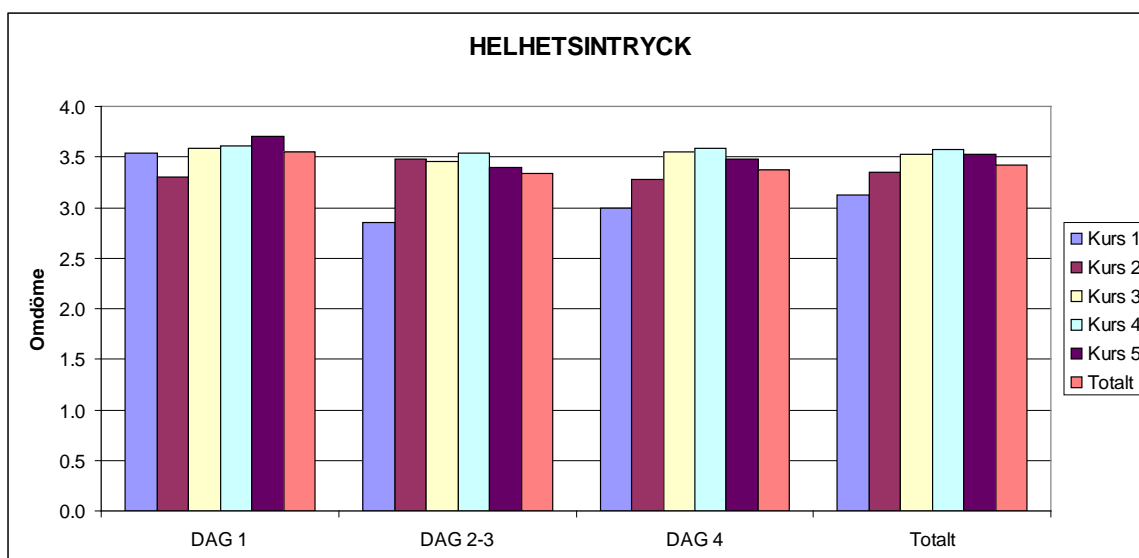
Figur 2. Deltagarnas omdöme för dag ett på Säkert Bondförnufts handledarutbildningar. Resultaten baseras på medelvärden där bedömningsskalan utgjort 1 – 4, där 1 stått för dåligt och 4 för utmärkt.

Figur 3. Deltagarnas omdöme för dag två och tre på Säkert Bondförnufts handledarutbildningar. Resultaten baseras på medelvärden där bedömningsskalan utgjort 1 – 4, där 1 stått för dåligt och 4 för utmärkt.

Figur 4. Deltagarnas omdöme för dag 4 på Säkert Bondförnufts handledarutbildningar. Resultaten baseras på medelvärden där bedömningsskalan utgjort 1 – 4, där 1 stått för dåligt och 4 för utmärkt.

Figur 5. Deltagarnas helhetsomdöme för Säkert Bondförnufts handledarutbildning. Resultaten baseras på medelvärden där bedömningsskalan utgjort 1 – 4, där 1 stått för dåligt och 4 för utmärkt.